

112205

ått
ly-
tas
ser
ske
get
len
ensst-
ly-
el-
er
n-
er
til
in
1-
1-
1-
1-
e,
n
-
-
il
-
1
1
n
1-
1-
r
n
n
n

„Randusjka” - norsk fange i Sovjet i åtte år

Av Per Egil Hegge

AP 12/12-72

Beretningen om Tønsberg-piken Randi Samuelsen åtte år i sovjetisk fangeleir, fra 1945 til 1953, er et stykke dokumentarlitteratur som undrar seg det man vanligvis kaller en litterær omtale. Den er reportasje, og reportasje ligger tradisjonelt langt nede ved Parnassets fot, mens litteratur forutsetningsvis er overrislet av ånden der oppe.

Å ja.

Fortellingen om de mange år i de mange fangeleire i de forskjelligste klimaharde strøk i Sovjet er ført i pennen av Knut Evensen, og den er sterk nok uten ytre effek-

ter. Den virker spesielt sterkt ved sin detaljerte, nesten navlistiske skildring av dagliglivet i leiren, de sparsomme matrasjonene, det tunge arbeidet, de kriminelle fangenes terror overfor de politiske. Hører man at det satt millioner av fanger i slike leire, er det bare et stykke statistikk. Leser man om Randi Samuelsen skjebne, får man et innblikk i hva dette egentlig var.

Skjønt var — antallet fanger er idag mindre, men de samme sulterasjoner gjelder for dem som idag sitter i såkalte korrektive arbeidsleire i Sovjet. Man skal være heldig og sterk for å slippe fra selv en kortvarig soning med fysisk og psykisk helse i behold. I leirer av den type Randi Samuelsen «besøkte», ble det gjort en kolossal inn-

sats for Sovjets industrialisering. Mange av de viktigste kommunikasjons- og industriprosjekter 1930- og 1940-årene ble bygget med slik arbeidskraft. Den var regnet som billig.

Randi Samuelsen var blant dem som fikk betale dyrt, men som kom ut i live. Hun forteller om noe av dem som ikke gjorde det, enten de bukket under for sult og tyfus eller ble «skutt under fluktforsøk» noen dager før soningstidens utløp.

Aller verst — og dette stemmer med tallrike andre beretninger fra de sovjetiske fangeleirene, var etappene, dvs. transportene fra en leir til en annen. De foregikk i såkalte Stolypin-vogner, et navn de hadde beholdt fra en av tsar-tidens mest brutale undertrykkere. (Det var enkelte detaljer som ikke hadde forandret seg.) Kulden, usikkerheten om hvor det bar hen, og de kriminelle fangenes terrorvelde som fikk utfolde seg i stor frihet under reisen — det bidro alt sammen til å gjøre transportene spesielt uhyggelige i en tilværelse som ikke akkurat var rik på oppmuntringer.

Som om de rent ytre betingelser ikke skulle være harde nok, var Randi Samuelsen gravid da hun i maledagene 1945 ble anholdt av russerne i Østerrike. Hun fødte en datter i januar 1946. Datteren døde av underernæring før året var omme.

Hennes tilværelse som «Randusjka» tok slutt det året Stalin døde. I oktober samme år, 1953, fikk hun tilbud om sovjetisk statsborgerskap. Hun avslo. En uke senere var hun tilbake i Rådhusgaten i Tønsberg.

Boken slutter der, men ikke hennes historie: «Det siste kapitlet arbeider jeg med. Det skal hete «DEN ANDRE SONINGEN». Den tar aldri slutt.»

Hun ble utlevert sammen med fem norske frontkjempere. Selv hadde hun «flyktet» fra sin tilværelse i håpløs fattigdom i Tønsberg til Nürnberg og senere til Wien, i håp om å få en sangerutdannelse som ingen kunne ha skaffet henne i Norge. En nazistisk venninne hjalp henne. Selv var hun, som boken fremhever, politisk alfabet — hun var 16 da krigen kom til Norge. Hun var 21 da hun ble dømt, og 29 da hun kom tilbake. Hun fikk uføretrygd for to år siden.

I år bevilget Stortinget henne en godtgjørelse på 15 000 kroner, etter at stortingsrepresentant Arne Kieland hadde tatt saken opp i Justiskomiteén. Det var enstemmighet om bevilgningen.

Knut Evensen:
Randusjka. Norsk kvinne 8 år i sovjetiske arbeidsleire.
Gyldendal Norsk Forlag.